

PRAVIDLA BUDDHISTICKÝCH MNICHŮ

ÚVOD A CÍL PRÁCE

Buddhismus je jedno z nejrozšířenějších náboženství ve světě, jehož původ je datován do 6. st. př. n. l. v Indii.

V této seminární práci zabývající se buddhismem, studujeme pravidla, která dodržují buddhisté v České republice a na Srí Lance. Konkrétně jsme se zaměřili na pravidla neubližování, správné řeči, vztahů k ženám a materiálních potřeb. V současné době se tímto standardem etiky řídí jen malá část buddhistických mnichů. V této práci se ale chceme především zaměřit na ty aspekty mnišské disciplíny, které se nějak dotýkají laické komunity. Existuje velké množství dalších pravidel, jež regulují život v rámci mnišské obce. Tato pravidla vám představíme, ale podrobně se jim věnovat nebudeme.

Čtenář bude nejdříve seznámen se základy buddhismu, dále bude informován o dodržování mnišských řádových pravidel „Pátimokkha“, poté se přímo dozví něco o pravidlech, které jsme si zvolili jako naše výzkumné otázky. Nemusí být vůbec snadné praktikovat buddhismus v České republice, proto se tedy ptáme, jak buddhisté žijí a jaká pravidla jim jsou umožněna dodržovat v našich podmínkách v porovnání s dodržováním těchto pravidel na Srí Lance.

Výzkumná otázka

Jaká pravidla dodržují buddhisté žijící v České republice a na Srí Lance?

Výzkumné podotázky:

1. **Neubližování** – Mají buddhisté v ČR a na Srí Lance úctu ke všemu živému?
2. **Správná řeč** – Vyhýbají se buddhisté v ČR a na Srí Lance nesprávné řeči?
3. **Vztahy k ženám** - Jaká pravidla mravního chování dodržují buddhisté v ČR a na Srí Lance vůči druhému pohlaví (ženám)?
4. **Materiální potřeby** – Jak jednají buddhisté ve vztahu k základním mnišským potřebám v ČR a jak na Srí Lance (ošacení, jídlo, přístřeší, léky, peníze)?

LITERÁRNÍ REŠERŠE

Uvádíme zde pár knih a internetových zdrojů, které mají spojitost s výzkumnou otázkou.

Co se týká pohlavní touhy a pohlavního styku v buddhismu, byla použita kniha *Sexualita v náboženstvích světa*¹⁾, kterou napsal **Gerhard J. Bellinger**. Pro mnichy a mnišky platí deset mravních pravidel „Deset přikázání“, z nichž právě třetí přikázání zní: „Zdržet se sexuálních aktivit“. Toto pravidlo platí i pro laiky, kteří se mají nejen vyhýbat nezákonnému pohlavnímu styku, ale také se dobrovolně zřeknout pohlavního styku v postní dny a měli žít jako mniši a mnišky.

Další knihou související s výzkumnou otázkou je *Vznik a vývoj buddhismu*²⁾ od **Vladimíra Miltnera** vydaná v roce 2001. Autor zde objasňuje rozdíly mezi životem buddhistických mnichů a laiků. Zmiňuje, v jakém postavení jsou tyto dvě skupiny vůči sobě, jejich povinnosti a pravidla, kterými mají řídit svůj život. Hovoří také o tom, jak a za jakých okolností se člověk může stát mnichem či laikem. „Kdo se chce stát buddhistickým mnichem, opustí svůj dům a rodinu, což znamená, že se odebere pryč k putování, do bezdomoví. Oholí si vousy i vlasy, oblékne si roucho většinou oranžové nebo sytě žluté barvy a před váženým buddhistickým mnichem, ctihodným údem obce mnišské, třikrát upřímně a nahlas prosloví: „Utíkám se k Buddhovi, utíkám se k držmu, utíkám se k obci.“ Vypočítá též desatero mnišské kázně, jež jsou: neubližovat bytostem, nekrást, necizoložit, nelhat, neopíjet se, nejíst mimo stanovený čas, neúčastnit se tance, zpěvu, hudby a divadla a podobných kejklů, neužívat květinové věnce, voňavky a vonné masti, nemít vysoké, široké a pohodlné lůžko a nepřijímat zlato, stříbro nebo peníze. Tu vidíme, že prvních pět záporů či příkazů je stejných jak pro laiky, tak pro mnichy, mnichové však mají navíc ještě dalších pět. Když se pak adept dočká pozvání „Pojď, mnichu“, je přijat a stal se buddhistickým novicem. Když novic dospěl věku dvaceti let, anebo vstoupil-li do obce starší, pak nejméně po čtyřech měsících, mohl se po patřičném obřadu stát řádným mnichem.“

O tom, jakých špatných činů se můžou buddhisté dopouštět píše například **Donald S. Lopes Jr.** Ve své knize *Příběh buddhismu*³⁾, - průvodce dějinami buddhismu a jeho učením se zmiňuje o tom, že buddhistická praxe laických věřících i mnichů a mnišek se ve velké míře soustřeďuje na konání ctnostných činů a vyhýbání se špatnostem. Ctnostné a špatné činy nejsou žádné neurčité kategorie, ale jsou přesně vymezeny v podobě seznamu, jak je to v buddhistické filozofii poměrně časté. Obvykle se hovoří o deseti špatných činech. Tři z nich jsou tělesné: zabít, krádež, nevhodné sexuální chování. Čtyři jsou slovní: lživá mluva, rozvratná mluva, hrubá mluva a bezobsažná mluva. Tři se vztahují k mysli: chamtivost, zlý úmysl a nesprávný názor.

Zdrojem informací byl internetový článek *Pravidla buddhistických mnichů*⁴⁾, který napsal mnich **Bhikkhu Gavésakó**. Zabývá se v něm základními pravidly, které by měli buddhisté dodržovat. Je to například soubor pravidel Pátimokkha – soubor 227 pravidel rozdělených do 8 skupin. Uvádí se v nich posuzování a případné trestání prohrěšků. Dále se v článku zabývá materiálními potřebami mnichů, kterými jsou roucha, almužní jídlo, přístřeší, léky a peníze. Buddhistický mnich je závislý na materiální podpoře laiků, a musí proto jednat v souladu s principy správného živobytí tak, aby byl hoden jejich darů. Měl by přijímat a používat darované předměty náležitým způsobem, měl by být skromný a

nenáročný, neměl by žádat o víc, než co mu bylo nabídnuto, neměl by být nikomu na obtíž.

O buddhismu ve spojitosti se Srí Lankou hovoří článek *Monks, caves and kings: A reassessment of the nature of early Buddhism in Sri Lanka* (Mniši, jeskyně a králové: Přehodnocení povahy počátku buddhismu na Srí Lance)⁵⁾ od autora **Robina A. E Coningham**. Je zde zmíněno například to, jak se na Srí Lanku buddhismus vůbec dostal. „Podle buddhistické tradice, jak je uvedeno ve dvou srílanských kronikách *Dipavamsa* a *Mahavamsa*, byl buddhismus na Srí Lanku přinesen jako dar zaslán indickým vládcem Ašókou jeho srílanskému spojenci jménem *Devanampiya Tissa* okolo roku 250 př. n. l.. Tento panovník (*Devanampiya Tissa*) okamžitě přijal buddhismus za státní náboženství a stal se jejím prvním předním patronem na Srí Lance.“

METODOLOGIE

Na úplném začátku cesty k našemu cíli, zodpovězení výzkumné otázky, jsme se snažili obecně seznámit s náboženským systémem buddhistů jako takovým.

Použili jsme při tom kvantitativní sběr dat, přesněji metodu studia dokumentů. Zajímalo nás například, jestli se jedná o monoteistické, polyteistické či ateistické náboženství, kdy vzniklo, kdo je považován za jeho zakladatele a kde se v dnešní době převážně vyskytuje. Vzhledem k naší výzkumné otázce jsme se nejvíce informací však snažili najít o tom, jaká pravidla musí příslušníci toho náboženství dodržovat.

Abychom se ujistili o pravdivosti těchto věcí, přešli jsme do druhé fáze výzkumu – kvalitativního sběru dat. Rozhodli jsme se využít metody rozhovoru se zvolenými respondenty. Aby naše práce dostala geografické hledisko, porovnávali jsme dodržování pravidel v ČR a na Srí Lance. O rozhovor jsme požádali pana Komberce, který žije v ČR, ale na Srí Lanku se vydává každý rok a tráví zde určitou část v roce. Ochotně nám odpověděl na všechny otázky, které jsme se později snažili vyhodnotit. Druhým dotazovaným byl pan Petr, který žije v České republice a buddhistickým laikem je již 5 let.

Adekvace metod

V naší teoretické části, kde jsme zvolili metodu studia dokumentů, je určitou výhodou dostupnost materiálů, na druhou stranu nevýhodou může být, že nevíme jistě, jestli to, co spisovatel do knihy napsal, je úplná pravda. Pro praktickou část byla zvolena metoda dotazování a to technika písemného dotazování pomocí emailu. Požádali jsme naše respondenty - pana Komberce a pana Petra - aby nám odpověděli na naše otázky. Výhodou této metody je, že není nutný osobní kontakt s dotazovanými, nevýhodou však je, že nemůžeme pokládat podotázky, nevidíme jak se respondenti tváří.

TEORETICKÁ ČÁST

Každý buddhista by měl dodržovat určitá pravidla pro správně vedený život. Základem etiky je **Dharma (Dhamma)**, což je Buddhovo učení o tom, co je dovolené, správné a prospěšné - představuje jakési předpisy, které mají být následovány. Důležitým pojmem je *ušlechtilá osmidílná stezka*, která je jednou ze čtyř *vznešených pravd*.

Čtyři vznešené pravdy

- vznešená pravda o utrpení – bytí je neuspokojivé, strastiplné utrpení
- vznešená pravda o vzniku utrpení – příčinou utrpení je žádostivost, spojená s rozkoší a lpěním na smyslových rozkoších
- vznešená pravda o zániku utrpení – utrpení lze učinit konec úplným zničením a zaniknutím právě této žádostivosti
- vznešená pravda o stezce, vedoucí k zániku utrpení – Ušlechtilá osmidílná stezka

Podle Buddhy (Buddha, vlastním jménem Siddhártha Gautama, je zakladatelem buddhismu) má být první pravda zcela pochopena, druhá opuštěna, třetí uskutečněna a čtvrtá rozvíjena. ⁶⁾

Ušlechtilá osmidílná stezka

- pravé chápání – člověk má pochopit a přijmout čtyři vznešené pravdy, následuje jejich plné uvědomění, proniknutí
- pravé myšlení – záměrné pěstování dobrotivosti, soucitu, sdílení radosti a vyrovnanosti – přijímání věcí takových, jaké jsou
- pravá řeč – nelhat, nepomlouvat, nepoužívat hrubé řeči, či jen tak tlachat
- pravé jednání – nekrást, nezabíjet a nezraňovat živých bytostí, zdržet se nesprávných sexuálních aktivit a požívání omamných látek
- pravé živobytí – nevydělávat si na živobytí činnostmi, které poškozují ostatní bytosti
- pravé snažení – odproštění se od touhy a zloby
- pravá bdělost – je hlavním bodem meditace, vede k opuštění svého vlastního já
- pravé soustředění – má prohlubovat bdělost, zklidňuje a utiňuje mysl, na základě soustředění je možný vhled do světa ne-já

Všechny body osmidílné stezky stojí na stejné úrovni, jsou stejně důležité a měly by být rozvíjeny současně. Výzkumná otázka se z těchto částí zabývá neubližováním a správnou řečí, dále vztahem k opačnému pohlaví a materiálním potřebám. ⁷⁾

Obrázek: uprostřed symbol osmidílné stezky

Pátimokkha

Pátimokkha je soubor 227 pravidel rozdělených do 8 skupin. Tato pravidla by měl každý buddhista dodržovat. Pokud některá z nich poruší, řeší se jejich prohřešky pomocí pěti činností: porážka, formální shromáždění, přiznání, oznámení a pochybení. Při posuzování závažnosti jednotlivých prohřešků se přihlíží k následujícím pěti faktorům: předmět, vnímání, úmysl, úsilí a výsledek. Mnich by si měl být při svém jednání jasně vědom všech těchto faktorů, tak aby se nedopustil žádného prohřešku. 8 skupin pravidel:

- **parádžika** (porážka)

Bhikkhu (plně ordinovaný mnich) musí dodržovat striktně 4 pravidla parádžika, po jejichž překročení automaticky přestává být mnichem. Jedná se o vědomé zabití jiné lidské bytosti, vědomý sexuální styk s člověkem nebo zvířetem, vědomé ukradení cizího majetku a vědomé vychloubání se nenabytými spirituálními schopnostmi. Takový jedinec se už v tomto životě nemůže znovu stát mnichem. Na rozdíl od všech ostatních přestupků jsou tyto čtyři nenapravitelné.

- **saṅghādisésa** (formální shromáždění)

Tato pravidla jsou rovněž velmi závažné a jejich porušení vyžaduje formální shromáždění mnišské komunity. Mnich, který se jich dopustil, je na dobu šesti dní zbaven své seniority, nesmí spát pod jednou střechou s ostatními mnichy, nemůže nikam chodit bez doprovodu dalších čtyř mnichů a každodenně musí oznamovat svůj přestupek všem mnichům žijícím v daném místě. Po odpykání této doby může být opět rehabilitován skupinou alespoň dvaceti mnichů.

- **anijata** (neurčité)

Obsahují instrukce k posuzování pochybných případů porušení pravidel

- **nissaggiya** (odevzdání a přiznání)

Týkají se případů, kdy mniši žádají laiky o různé předměty nevhodným způsobem, v nepřiměřeném množství, či je přechovávají příliš dlouhou dobu. Mnich musí tento přestupek přiznat a daného předmětu se vzdát, i když mu následně může být vrácen. Prohřešky pačittija, kterých je nejvíce, je rovněž třeba přiznat, a přestupky paṭidesanija musí mnich předepsaným způsobem oznámit.

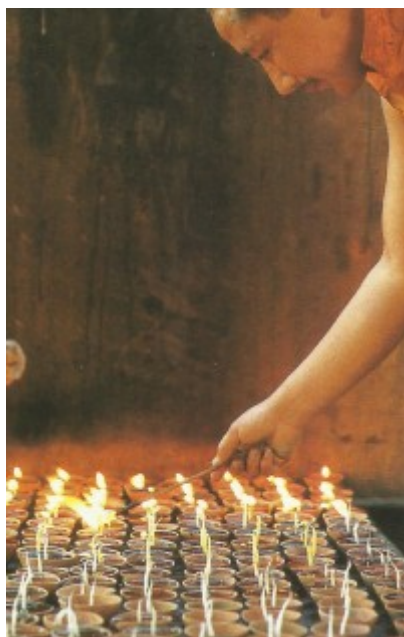
- **pācittija** (přiznání)
- **pāṭidesanija** (oznámení)
- **sékhija** (cvičení)

Tato pravidla by pouze „měla být následovaná“ (neúcta vůči nim je však pochybení)

- **adhikaraṇa-samatha** (urovnání sporů)

Procedury k řešení sporů, obvinění a přestupků uvnitř mnišské komunity⁸⁾

Etapy Púdži

Každý den buddhistického mnicha začíná Púdžou (bohoslužba). Na počátku bohoslužby se zapálí lampy, aby symbolizovaly osvětlení, a před Buddhovu sochu nebo obraz se položí obětiny. Jsou to květiny, rýže, ovoce nebo jiné plody, kadidlo, drahokamy a voda. Květiny nejenže krášlí místo bohoslužby, ale symbolizují také pomíjivost přírody; kadidlo má údajně uklidňující a povznášející účinek na smysly. Jsou to v podstatě obětiny, které byste nabídli i váženému hostu – v tomto případě Buddhovi.

V průběhu obřadu se uctívají tři aspekty triratny – tvoří je Buddha, Dharma a Sangha. Obrázek viz níže znázorňuje triratnu neboli Tři klenoty, někdy nazývané Tři útočiště, které jsou ústředním pojmem buddhismu.

Provádí se to ukláněním nebo ulehnutím na zem tváří dolů před ikonou nebo před učitelem kteří reprezentují Dharmu (zákon neboli nauka). Hledání útočiště se vztahuje opět k triratně. Nejdřív věřící utíká pod ochranu Buddhy; je útočištěm, skrze něž může překonat strast a očistit svou mysl od všech nečistot. Hledání útočiště zahrnuje také Dharmu, jedinec dosáhne cíle Dharmy tím, že řádně provádí metody vedoucí k překonávání zla a odstraňování škod, které zlo způsobilo.⁹⁾ Hledání útočiště u Sanghy - obec mnichů neboli Sangha zahrnuje všechny bytosti, které dosáhly stezky nazírání (darśanamārga), což je stav dokonalosti, ve kterém jedinec vnímá realitu všech předmětů.¹⁰⁾

V tomto bodu obřadu se mohou pronášet takzvané předpisy čili sikkhápádání. Ten, kdo chce cvičit svou mysl s pomocí Buddhovy nauky, může dobrovolně přijmout tato jistá morální předsevzetí a

snažit se je co možná nejlépe dodržovat. Může jich být až 10, ačkoliv jejich počet se liší. Zahrnují příkazy:

- Nevzít nikomu život (panátipáta)
- Nekrást či nebrat, co nebylo dáno (adinnádána)
- Zdržet se sexuálních aktivit (kámésú miččháčára)
- Zdržet se lhaní a falešného svědectví (musaváda)
- Zdržet se opilství jakéhokoliv druhu (suráméraja madždža pamádatthána)
- Zdržet se zbytečného mluvení (samphappalápa)
- Zdržet se pomluv (pisunaváča)
- Zdržet se chamtivosti (abhidždžbá)
- Zdržet se zlovolnosti (bjápáda)
- Zdržet se falešnosti (miččhádassana) ¹¹⁾

Neubližování

Buddhisté zásadně odmítají jakoukoliv formu ubližování živým tvorům. Počínaje přímým zabíjením přes omezování svobody až po přesvědčení, že jíst maso v podstatě znamená podílet se na zbytečné smrti bezbranného zvířete. Typickým znakem buddhismu je tedy na prvním místě soucit, etika, nesobeckost a starostlivost o blaho všech bytostí. ¹²⁾

Mnich, který úmyslně způsobí smrt člověka, je vinen třetím prohřeškem (*paradžika*) a přestává být mnichem. Nezáleží na tom, zda se vražedného činu dopustil sám, anebo k němu navedl druhou osobu. Pomáhat vrahovi či sebevrahovi, vychvalovat smrt a nabádat někoho, aby ukončil svůj strastiplný život, jsou rovněž prohřešky *paradžika*. Jako lidská bytost je počítán už zárodek. Mniši by proto neměli ženám doporučovat umělé přerušení těhotenství či jisté druhy antikoncepce. Také by neměli doporučovat eutanazii (byť pohnuti soucitem) v případě smrtelně nemocných osob. Pokus o sebevraždu je pro mnicha pouze pochybení (*dukkata*). Agresivní jednání a fyzické násilí vůči komukoliv jsou rovněž porušením disciplíny (*pačittija*). Úmyslné zabití zvířete je prohřešek vyžadující přiznání (*pačittija*). Týká se to všech živých bytostí viditelných okem, i těch nejmenších, jako jsou mravenci a štěnice. Pokud mnich zametá stezku a přitom neúmyslně ublíží nějakému hmyzu, není to bráno jako přestupek. Mniši nesmějí používat vodu, jež obsahuje živé tvory (např. larvy komárů), ani ji vylévat na zem (*pačittija*). Proto s sebou vždy mají nosit sítko na přecezení vody. V Buddhově době byly i rostliny považovány za jednu z forem života, a proto se mniši musejí vyvarovat jejich ničení a poškozování (řezání, lámání, trhání listů, květů a plodů, pálení). To zahrnuje i semena rostlin, jež jsou schopna vzklíčení (*pačittija*). Mniši také nesmějí rýt či kopat hlínu, narušovat její povrch, vrážet do ní kůly apod. To se nevztahuje na šterk, písek či hromadu již vykopané hlíny (*pačittija*). Mniši však mohou naznačit laikům či novicům, že by bylo zapotřebí např. „vykopat tady jámu“ nebo „pročistit tamtu zarostlou stezku“, aniž by je o to přímo žádali. Toto pravidlo v důsledku znemožňuje mnichům zabývat se zemědělstvím, což by nemělo být náplní jejich života. ¹³⁾

Správná řeč

Řeč jakožto prostředek lidské komunikace je nesmírně citlivou oblastí, která má značný dopad na kvalitu duchovního života, a proto ji také Buddha věnuje náležitou pozornost. Nesprávná řeč je často definována jako lhaní, pomlouvání, hrubá mluva a plané žvanění. Vědomá lež, tj. klamání či překrucování skutečnosti, je přestupkem vyžadujícím přiznání (*pačittija*).

Prohřeškem (parádžika) porážky je vinen ten, kdo šíří falešná tvrzení o svých nadobyčejných schopnostech a meditačních dovednostech či se prohlašuje za osvíceného, aby si tím získal věhlas a přízeň svých následovníků. Buddha takového mnicha označuje jako „největšího zloděje vůbec“. Takový jedinec automaticky ztrácí postavení mnicha. Jedná-li se pouze o přeceňování svých schopností a vhlédů, tj. o sebeklam a nikoli o záměrnou lež, pak jde o přestupek (pačittija). Toto pravidlo zakazuje mnichům činit jakákoli tvrzení tohoto typu v přítomnosti laiků, i kdyby byla pravdivá. To se vztahuje nejen na slovní projev, ale i na písemná prohlášení či tělesná gesta, kterými se vyvyšují nad ostatní členy Saṅghy (obec věřících), což může vést k rozštěpení laické obce a dalším neblahým důsledkům. O duchovním pokroku daného jedince nejlépe vypovídají jeho vlastní činy a způsob jeho života, jenž v lidech buďto vzbuzuje důvěru, či nikoli. Obvinít křivě druhého mnicha ze spáchání závažného prohřešku je považováno za hrubé porušení morálky (saṅghadisesa, pačittija). Pokud se určitý mnich skutečně dopustil nějakého prohřešku, situace by se měla řešit v rámci mnišské obce. Hovořit urážlivě k druhému mnichovi, činit posměšné narážky na jeho původ, jméno, vlastnosti, schopnosti atd. je přestupek vyžadující přiznání (pačittija). Dokonce i pouhé žertování na adresu druhého, třebaže bez zlého úmyslu, je klasifikováno jako pochybení. Podobně je tomu s roznášením klepů a pomluv za účelem vyvolání rozkolu v mnišské obci či ve snaze vetřít se do něčí přízně (pačittija). Jedná-li se o závažnější spory týkající se samotného obsahu Buddhovy nauky či pravidel disciplíny, což může vést k hádkám, nešvarům a v konečném důsledku k rozštěpení Saṅghy na dva tábory, je to posuzováno jako hrubý prohřešek (saṅghadisesa). Zastávat tvrdohlavě nesprávný názor, jenž je v příkrém rozporu s duchem Buddhova učení, či stýkat se s mnichem, který tak činí, je přestupek vyžadující přiznání (pačittija).¹⁴⁾

Vztahy k ženám

Součástí „*Pěti přikázání*“ (pañcasíla) je třetí mravní pravidlo, které zní: „*Dbám přikázání zdržet se nezákonného pohlavního styku se ženou.*“

Sexuální styk, jakéhokoliv druhu a s kýmkoli, je prohřešek (parádžika), za který je mnich vyloučen z řádového společenství (mnišské obce). „*Mužští a ženští laičtí přívrženci se mají nejen vyhýbat nezákonnému pohlavnímu styku, ale také se dobrovolně zřeknout každého pohlavního styku v určitých dnech, jako je úplněk, novoluní a první a poslední čtvrti měsíce. V tyto dny, jež jsou zároveň dny postními, mají laici žít jako mniši a mnišky, kteří se navždy zřekli souložení.*“¹⁵⁾ Pokud se dotkne mnich těla ženy a jeho mysl je přitom naplněna žádostí, dopustil se také závažného prohřešku (saṅghadisesa 2). I když se mnich dotkne své matky, dcery nebo sestry například při setkání nebo loučení. Proto se mniši většinou vyhýbají jakémukoli přímému kontaktu se ženami.

Pokud chce mnich sedět v přítomnosti žen, měl by být vždy doprovázen druhým mužem, který rozumí tomu, co se říká (pačittija 44, 45). Například kvůli tomu, aby nedošlo k flirtování nebo laškování se ženou nebo k navrhování sexuálního styku. Mnich také nesmí strávit noc v příbytku, ve kterém spí zároveň ženy, a to i v přítomnosti jiného muže (pačittija 6). Mnichům není dovoleno cestovat společně se ženami na základě předchozí domluvy (pačittija 67). Pokud mnich cestuje náhodně se ženou bez předchozí úmluvy, anebo žena ze své vlastní iniciativy zařídí dopravu, aniž by mnicha žádala o jeho svolení, nejedná se o přestupek. Automobil je však soukromým místem a je-li žena zároveň řidičkou, mnich by měl být doprovázen druhým mužem.^{16) 17)}

Materiální potřeby

Buddhistický mnich je závislý na materiální podpoře laiků, a musí proto jednat v souladu s principy správného živobytí tak, aby byl hoden jejich darů. Měl by přijímat a používat darované předměty náležitým způsobem, měl by být skromný a nenáročný, neměl by žádat o víc, než co mu bylo nabídnuto, neměl by být nikomu na obtíž. Jeho základními potřebami jsou: roucho „čívára“, almužní jídlo „pindapáta“.

Roucho

Oděv mnicha se skládá ze spodního roucha, svrchního roucha a dvojitého vnějšího roucha. Svrchní roucho zahluje celé tělo od krku až po lýtky. Vnější roucho má stejnou funkci, ale nosí se pouze na almužní obchůzku, jinak ho lze používat jako přikrývku či podložku na spaní. V Buddhově době bylo znakem úcty odhalit pravé rameno, což je způsob, jakým mniši nosí roucho v klášteře či ve svém příbytku. V obydlených oblastech mimo klášter musejí mít zahalená obě ramena. Látka se barvila přirozenými barvami získanými z kořenů, kmenů, listů či plodů různých rostlin: V současné době se u jednotlivých škol barva rouch liší. Pro jižní buddhismus (théraváda) jsou typická oranžová roucha, pro tibetský buddhismus (vadžrajána) šafránová, pro japonský zen černá a pro korejské mnichy šedivá. Roucho se má nosit předepsaným způsobem, tak aby pokrývalo celé tělo a nevláčelo se po zemi.¹⁸⁾

Almužní jídlo

Buddha formuloval velké množství pravidel týkajících se jídla, neboť je to oblast, ve které se často projevují skryté mentální nečistoty. Mniši například nesmějí žádat laiky o jídlo, pokud nejsou nemocní, nejedná-li se o jejich příbuzné či pokud k tomu nebyli přímo vyzváni. Mohou jíst pouze od úsvitu do poledne a nemohou si pro sebe vařit či přechovávat jídlo přes noc. Všechno kromě čisté vody jim musí být darováno náležitým způsobem: buď rukou, lžící nebo vhozením do misky, dárce má stát na dosah ruky, mnich jídlo přijme rukou či něčím, co se dotýká jeho těla (např. miska, podnos či kus látky). Mniši mají přijímat jídlo pouze v místech, kde tím nezpůsobí žádnou újmu, a musí si dát pozor na to, aby dárce nějakým způsobem neurazili. Několik asketických praktik: jíst pouze jídlo získané na almužní obchůzce, nepřijímat později darované jídlo, chodit od domu k domu (tj. nevybírat si), jíst jenom jednou denně, jíst pouze z jedné misky. Pozornost má být upřena na misku a ne na to, co se děje kolem; mnich by neměl kriticky nahlížet do misek druhých mnichů; neměl by přijímat více jídla, než kolik se vejde do jeho misky; neměl by zakrývat chutnější jídlo rýží, tak aby dostal ještě něco navíc. V Buddhově době lidé jedli rukama, čehož se týká několik dalších pravidel: mnich by neměl jíst příliš velká sousta; otevírat ústa předtím, než zdvihne ruku s jídlem; strkat celou ruku do úst; mluvit „s plnou pusou“ srkat a mlaskat; vyplazovat jazyk; olizovat svou ruku, misku či rty. Buddhističtí mniši nemusejí být vegetariáni, jak se někdo může domnívat: jsou závislí na štědrosti druhých, a nemohou proto nijak ovlivňovat složení svého jídelníčku. Mniši však nesmějí jíst maso slonů a koní (vznešených zvířat), psů a hadů (odpudivých zvířat), lvů, tygrů, panterů, medvědů a hyen (nebezpečných zvířat), a také syrové maso.¹⁹⁾

Přístřeší

Slovo senasana doslova znamená „místo ke spaní a sezení“. Buddha a jeho žáci původně k tomuto účelu vyhledávali např. kořeny stromů, jeskyně, skalní převisy, pohřebiště či hromady slámy, když putovali krajinou. Velmi brzy jim však byly věnovány parky či zahrady (arama), kde mohli přebývat delší dobu, a zde byly později postaveny první příbytky (vihara).

Místo, kde přebývají mniši, je někdy rovněž nazýváno avasa či avasatha (thaj. wat). Mělo by být v ideálním případě tiché a klidné, ani příliš blízko, ani příliš daleko od nejbližší vesnice, kde mniši sbírají almužnu a mělo by být chráněné před povětrím. Budovou určenou ke společným činnostem byla hala (sala), kde mniši jedli, vyřizovali záležitosti Saṅghy a naslouchali výkladům Dhammy. Existuje velké množství pravidel týkajících se správných rozměrů nově stavěných budov, používaných materiálů a rozmanitých předmětů, jež v nich mohou být umístěny. Pohovky s nohami delšími 17 cm jsou považovány za přepychový nábytek a neměly by být v klášteře používány. Mniši se mají náležitě starat o majetek Saṅghy, tak aby nedošlo k jeho ztrátě či poškození.²⁰⁾

Tak jak je v Evropě kostel v každé vesnici, tak mají v každé thajské vesnici buddhistický klášter.²¹⁾

Léky

V Buddhově době se nečinil velký rozdíl mezi jídlem a léky, neboť běžně dostupné přírodní produkty se používaly pro oba účely. Všechny poživatiny (ahara) lze tedy rozdělit do čtyř skupin podle doby, do

které je mnich musí buď spotřebovat nebo se jich vzdát:

1. Jídlo – od úsvitu do poledne (javakalika)
2. Ovocné šťávy – do konce téhož dne (jamakalika)
3. Povzbuzující prostředky – do konce sedmého dne (sattahakalika)
4. Ostatní léky – do konce života (javadživika).

Ovocné šťávy, jež neobsahují žádné pevné součásti, může mnich skladovat pouze do úsvitu následujícího dne. V tropickém klimatu by při delším skladování totiž mohly zkvasit a změnit se v alkoholický nápoj. Buddha povolil pět „léků“ jakožto povzbuzující prostředky pro mnichy, necítí-li se dobře či potřebují-li načerpat chybějící energii. Jedná se o potraviny, které lze konzumovat v malém množství pro posílení organismu. Mezi tyto povzbuzující prostředky patří přepuštěné máslo neboli indické ghi (sappi), čerstvé máslo či sýr (navanita), tuk či olej (tela), med (madhu), cukr, syrup či melasa (phaṇita). Lze je skladovat nanejvýš sedm dní, aby se zamezilo jejich nadměrnému hromadění. Mezi léky, jež lze skladovat bez časového omezení, patří kořeny (zázvor, česnek, ginseng atd.), listy (čaj, máta, bazalka atd.), plody (čili, káva, kakao atd.) a soli, pokud nejsou považovány za jídlo. Moderní farmaceutická léčiva rovněž spadají do této kategorie. Buddha navíc pro nemocné mnichy povolil procezený vývar z rýže, bobů (což by zahrnovalo sojové mléko) a masa.²²⁾

Peníze

Peníze dávají člověku možnost ovládat a manipulovat své okolí, což je v pořádku v případě laiků, ale nesluší se to pro buddhistického mnicha, jenž by měl často rozvažovat nad tím, že jeho život závisí na druhých. Vlastnictví peněz s sebou přináší také mentální zátěž v podobě starostí a obav, jakož i odpovědnosti za provedenou směnu či obchod.

Mnich za žádných okolností nemá přijímat peníze (do ruky, do misky, do brašny apod.), ani žádat po druhém, aby je pro něj převzal. Pokud někdo položí obálku s penězi vedle něj, měl by to mnich odmítnout – slovem, gestem či alespoň mentálně (nissaggiya paçittija). Chtějí-li být laici nápomocní, mohou učinit zvláštní nabídku, která mnichovi dovoluje požádat je o to, čeho má zapotřebí. Taková nabídka by měla být jasně formulována, a to ve dvou ohledech, co a v jakém množství je nabízeno a jak dlouho nabídka trvá. Pokud není zmíněno konkrétní časové omezení, nemělo by se o nic žádat po vypršení čtyř měsíců, neboť finanční situace dárce se mezitím mohla změnit. Lze také svěřit peníze jinému laikovi, jenž zastává roli správce fondu, pro potřeby konkrétního mnicha či celé Saṅghy. Mnich potom může správce informovat o tom, čeho má zapotřebí, a správce by mu to měl z uložených prostředků opatřit. Mnich musí dávat pozor na to, jak formuluje svá slova: neměl by o nic žádat („Jdi mi koupit nové roucho“), ale pouze informovat („Potřebuji roucho“), neboť uložené peníze nejsou jeho vlastnictvím. Šeky vystavené na své jméno může mnich přijmout, potvrdit a předat správci fondu, aniž by tím porušil svá pravidla. Poštovní známky, telefonní karty, poukázky na dopravu apod. mohou mniši rovněž používat k stanovenému účelu. Mniši se nesmějí zabývat obchodováním s penězi a zlatem, směnárstvím či prodejem předmětů za účelem zisku, a to ani prostřednictvím správce fondu (nissaggiya paçittija).²³⁾

Bankovky- Srílanská rupie

PRAKTICKÁ ČÁST

Náš první dotazovaný byl **pan Komberc, který bydlí v ČR a pravidelně každý rok létá na Srí Lanku**. Buddhistickým mnichem byl po dobu 10 let a jeho mnišské jméno bylo ACARA (ten kdo ví). Nyní buddhistickým mnichem už není, ale přesto dodržuje některá z Buddhova učení. Panu Kombercovi byly tedy položeny otázky rozdílu buddhistických pravidel, týkajících se mnichů, mezi ČR a Srí Lankou.

První otázka se týkala **pravidla neubližování a úctě ke všemu živému**. Pan Komberc nedělá žádný rozdíl mezi ČR a Srí Lankou. Nikdy se nechoval agresivně a nepoužil fyzické násilí vůči komukoli, úmyslně nezabil zvíře a nepoškozoval rostliny zbytečným lámáním a trháním listů. Ke všemu živému se chová s respektem, ohleduplností a úctou.

Další otázka, která nás zajímala, byla, jestli se buddhističtí mniši vyhýbají v ČR **nesprávné řeči** a jak je tomu na Srí Lance. Bylo nám řečeno, že je to jen jedna ze zásad Buddhova učení (nepravdivého a zraňujícího mluvení se chci zdržovat), a proto nemůže být vytržena z kontextu od ostatních pravidel. Kvalita mezilidské komunikace má svůj počátek ve správném myšlení, které následně definuje správnou mluvu. Slušná, kvalitní a morálně správná řeč je vždy odvislá od duchovní vyspělosti jedinců a nemusí to být jen buddhisté. Správnou řeč dodržoval jako mnich a dodržuje jí i nadále, ať už v ČR nebo na Srí Lance.

Třetí položená otázka se zabývala **vztahy mezi mnichy a ženami**. Pan Komberc nám řekl, že na Srí Lance se mnich nesmí ženit a pokud jde o běžné situace, nesmí se ženy ani dotýkat. V případě, že jde ale o život, má přednost záchrana života. Mnich si také nesmí nic vzít od ženy, i když mu to jen podává. Pokud jde mnich do města, může jít se ženou, ale musí u toho být další člověk (muž, žena - překladatelka). Spíše chodili v hloučku, protože samotný mnich nesmí jít se samotnou ženou. Do restaurace mniši chodí v hloučku mužů a pokud s nimi chce jít žena, musí tam být ještě druhá. V ČR se toto dodržovat nedá, protože u nás k tomu nejsou vhodné podmínky. Například když si pan Komberc šel sám nakoupit do obchodu a u pokladny byla žena prodavačka, tak nemohl říct jinému muži, aby mu podal zboží, protože by na něho koukal jako na blázna. Je to dáno tím, že v ČR není buddhismus natolik rozšířený jako na Srí Lance, aby lidé chápali pravidla týkající se Buddhova učení.

Poslední otázka směřovala k zajištění **základních materiálních potřeb pro mnichy**. Pan Komberc vyprávěl, že na Srí Lance to chodí tak, že laici darují potřebné mnichům (jídlo, léky, oděv - roucho,

boty, hygienické potřeby). V dnešní době je aktuální obdarovávat mnichy i penězi a to kvůli cestování a pobytům mnichů v cizině. Dříve mniši chodili na almužnu, kterou dostávali od laiků. Tato tradice postupně vymizela v městech, ale v horách se ještě drží. Je nutno podotknout, že i když na Srí Lance žijí chudí lidé, tak jsou velice štědrí a pohostinní. Mniši mají na Srí Lance povoleno jíst do 5 hodin odpoledne, protože potom se připravují na meditaci, při které je vhodné nemít plný žaludek. Co se týká přístřeší, tak žil v klášteře i na odlehlém místě. V ČR tyto zvyky nedodržoval, protože například při almužní obchůzce by si lidé mysleli, že je to žebrák nebo blázen a mohli by na něho zavolat i policii. Proto si chodil sám nakupovat. Jediné, co dodržuje je přístřeší, bydlí na odlehlém místě. Říkal, že za naši společnost by se každý měl stydět a že my bychom se měli učit od lidí na Srí Lance.

Vlevo na obrázku pan Komberc

Náš druhý dotazovaný byl **pan Petr, který je buddhistickým laikem už 5 let a žije v České republice**. Pan Petr nám řekl, že je rozdíl mezi buddhistickými laiky, praktikujícími buddhisty (dodržují 5 mravních pravidel – pančasíla) a buddhistickými mnichy (dodržují 10 a více pravidel nebo předpisů). Zeptali jsme se ho proto, jestli dodržuje jako laik nějaká pravidla týkající se buddhistických mnichů.

První okruh otázek byl směřován na pravidlo **neubližování a úctě ke všemu živému**. Podle odpovědi respondenta je zřejmé, že je velmi soucitný a nesobecký člověk, neboť nám prozradil, že pro toto pravidlo si vymyslel zákon, kterým se snaží řídit. Tento zákon si nazval „Staň se součástí vesmíru“, vše spočívá ve splynutí jeho osoby s přírodou. Například když jde na procházku do přírody a vidí krásnou květinu, jen si k ní přivoní, ale netrhá ji, jelikož je to taky jen další součást vesmíru, přesně řečeno, věc, která je na stejné úrovni jako on. Takto popsal i vztah ke zvířatům, stromům a všemu živému, co se v přírodě vyskytuje. Pan Petr je velkým odpůrcem týrání zvířat, řadu let pomáhá v neziskové organizaci ochránců zvířat, ve které se alespoň trochu snaží zamezit těmto hrůzným činům. O zvířatech nám řekl, že jsou stejně jako člověk živými tvory, kteří jsou schopni pociťovat bolest a utrpení, zasluhují si proto ochranu, péči a pozornost ze strany člověka. Co se týče agresivního jednání a fyzického násilí vůči komukoliv, s tím neměl nikdy problém, jak prozradil, tím, že je napůl flegmatik, tak ho jen tak něco nevytočí a tím, že je napůl sangvinik, tak dokáže vše vyřešit rozumně a s úsměvem na tváři. Respondent se nám musel přiznat, že buddhistický mnich by neměl obdělávat a nějak narušovat půdu, ale on jako laik má hobby, kterým se v posledních letech stala jeho zahrada, na

kteře si v letních obdobích pěstuje několik druhů zeleniny. Na závěr respondent celou tuto výzkumnou otázku zhodnotil slovy: „Neubližovat - celková myšlenka Buddhy. Ani sobě, ani ostatním a cokoliv je v rozporu, tak to nemá cenu konat.“

Druhou částí byla otázka **správné řeči**. Bylo nám řečeno, že každý člověk by měl hovořit právě tak, jak podle svých pocitů hovořit má. Mluva člověka souvisí s jeho myšlením a právě díky způsobu řeči každý odhaluje část svého já a okolí může spatřovat jeho vyspělost. Pan Petr se vyhýbá vulgárním výrazům a hovoří spisovně. Nezáleží na tom, kde zrovna je a jaký jazyk v danou chvíli používá. Jakými všemi jazyky hovoří však prozradit nechtěl. A co se týká lhaní a pomlouvání? Nemá potřebu kohokoli pomlouvat nebo si něco vymýšlet, do toho se podle něho člověk pouze zamotává a následně neví, co si pro koho navymýšlel.

Třetí otázka se zabývala **vztahy mezi buddhisty a ženami**. Pan Petr nám pověděl, že v některých školách, jako třeba v Thajsku a na Srí Lance, se mniši nesmí ženit, nesmí mít jakýkoliv sexuální styk a ani se ženy dotýkat. Co se týká pravidel buddhistických mnichů, pan Petr je sice ženatý, ale vyhýbá se jakémukoli nezákonnému pohlavnímu styku a v některých dnech se pohlavního styku i dobrovolně zřekl. Dotazovaný se snaží dodržovat i další pravidlo buddhistických mnichů - vyhýbání se přímému kontaktu se ženami. Je si ale vědom, že tady v České republice je normální podat alespoň ruku při setkání se ženou. Toto pravidlo tedy dodržuje, ale dělá výjimku právě v tomto případě podávání ruky ženě.

Poslední otázka se týkala **základních materiálních potřeb mnichů**. Možnost dodržování těchto pravidel v ČR je poměrně malá. Je to například proto, že zde existuje jen několik málo buddhistických chrámů, ale hlavním důvodem je nepřítomnost tolerantní postoj naší společnosti k buddhismu. Lidé zde nechápou, proč by měli dávat almužnu nebo dokonce peníze nějakému mnichovi, proto se pan Petr jako laik snaží mnichům pomáhat právě poskytováním almužny, peněz nebo roucha. Dále také dodržuje pravidla týkající se přístřeší, bydlí na odlehklém místě kde má klid pro svou meditaci.

SHRNUTÍ A ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, zda se nějakým způsobem liší dodržování buddhistických pravidel v závislosti na místě, kde dotyčná osoba žije. Porovnávána místa byla Srí Lanka a Česká republika.

V otázce **neubližování** tedy nemůžeme hledat geografické odlišení. Pokud člověk dodržuje toto pravidlo, nezáleží na tom, kde je. Ke květině si můžeme přivonět v České republice, na Srí Lance, stejně tak ve kterékoli jiné zemi světa. Vztah člověka ke zvířatům se s místem pobytu též nezmění. Stejně tak je tomu se **správnou řečí**.

Pravidla, která nevyžadují „specifické podmínky“ tedy lze dodržovat stejně v České republice i na Srí Lance.

Odlišnosti ale můžeme hledat v otázce **vztahu** buddhistických mnichů a laiků **k ženám**. Na Srí Lance, kde je buddhismus rozšířen, lze dodržovat pravidlo týkající se vztahu k ženám. Je zde běžné, že se mniši nedotýkají žen, nevezmou do ruky předmět podávaný ženou,... V České republice takovéto chování ale běžné není a není možné ho zde stoprocentně praktikovat - jak uvedl respondent Petr - je zde normální a žádoucí alespoň podat ruku ženě při setkání. Buddhismus není v České republice výrazněji rozšířen, lidé ho neznají tak dobře, jako některá jiná náboženství (např. křesťanství) a možná právě z tohoto důvodu je na buddhismus nahlíženo s odstupem. Dalším příkladem nemožnosti dodržování tohoto pravidla v České republice (na rozdíl od Srí Lanky) - pan Komberec, situace při

nakupování (prodávající žena).

V našich podmínkách mnich též nemůže očekávat, že by ho někdo obdaroval potřebnými věcmi, almužním jídlem, penězi. Lidé zde nejsou tak pohostinní a štedří jako na Srí Lance a opět zde hraje roli i „neznalost“ buddhismu. A proto je zde obtížné i dodržování dalšího pravidla - pravidla týkajícího se **materiálních potřeb**. I mnichovo roucho dokáže připoutat nechtěnou pozornost a může v lidech vzbuzovat dojem, že člověk, který ho má na sobě, není zcela v pořádku. Almužní obchůzka v rouchu je v naší společnosti téměř utopií. Ani buddhistické kláštery u nás nejsou běžnou záležitostí, není tedy snadné nalézt zde takové přístřeší. Jedinou možností, jak alespoň částečně splnit pravidlo, je bydlení na odlehlém místě.

Z práce lze vyčíst, že pokud jedinec dodržuje určitá pravidla buddhismu, dodržuje je nezávisle na místě, kde zrovna přebývá. Ne vždy je to ale zcela možné. Velmi záleží na podmínkách, které daná země poskytuje.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*, Praha: Academia, 1998. ISBN: 80-200-0642-7, překlad: Karel Urianek

Buddhistický klášter v thajské vesnici, Severní Thajsko- přelom 2006-07, (C) Emanuel Buzek 2008, Převzato z <http://eman.ic.cz/fotky/nan/buddhistickkostel.jpg>

CONINGHAM, Robin A. E.; BARNES, Gina L. Monks, caves and kings: A reassessment of the nature of early Buddhism in Sri Lanka. *World Archaeology*. Oct95, Vol. 27 Issue 2, p. 222-242. 21p. Dostupné přes databázi <http://web.ebscohost.com.infozdroje.czu.cz/>

Čtyři vznešené pravdy [online] Buddhismus, [cit. 17. 4. 2013] Dostupné z: <http://www.buddhismus.cz/ctyri-vznesene-pravdy.html>

DONALD S. LOPEZ Jr. *Příběh buddhismu*, Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-86598-54-3, překlad: Lenka Borecká

GAVÉSAKÓ, Bhikkhu *Pravidla buddhistických mnichů* [online] c. 2002, [cit. 18. 4. 2013] dostupné z WWW: <http://dhamma.wz.cz/pravidla1-2.pdf>

GJAMCCHO, Tändzin 14. dalajlama *Úvod do buddhismu*, Praha: Radost, 1990. ISBN: 80-85189-04-6, překlad: Eva Zahradníčková

JORDAN, Michael *Tajemný svět Asie*, Praha: Knižní klub a Balios, 2000. ISBN: 80-7176-946-0, překlad: Dušan Zbavitel

MANGALA, Buddha *Osmidílná stezka* [online] Buddha Mangala, [cit. 17. 4. 2013] Dostupné z: <http://www.buddha.cz/buddhamangala>

MILTNER, Vladimír *Vznik a vývoj buddhismu*, Praha: Vyšehrad, 2001

ŠKRABÁLEK, Michal *Buddhismus a jeho tajemství, Rovnost všech bytostí* [online] © 1998 - 2013 Michal Škrabálek, datum vydání: 28.6.2012,[cit. 26. 4. 2013] dostupné z WWW: <http://michal.skrabalek.cz/nazory/poznejte-tajemstvi-buddhismu>

- ¹⁾ , ¹⁵⁾ , ¹⁷⁾ **BELLINGER, Gerhard J.** *Sexualita v náboženstvích světa*, Praha: Academia, 1998. ISBN: 80-200-0642-7, překlad: Karel Urianek, s. 180-183.
- ²⁾ **MILTNER, Vladimír** *Vznik a vývoj buddhismu*, Praha: Vyšehrad, 2001, s. 100-124.
- ³⁾ **DONALD S. LOPEZ Jr.** *Příběh buddhismu*, Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-86598-54-3, překlad: Lenka Borecká
- ⁴⁾ , ⁸⁾ , ¹³⁾ , ¹⁴⁾ , ¹⁶⁾ , ¹⁸⁾ , ¹⁹⁾ , ²⁰⁾ , ²²⁾ , ²³⁾ **GAVÉSAKÓ, Bhikkhu** *Pravidla buddhistických mnichů* [online] c. 2002, [cit. 18. 4. 2013] dostupné z WWW: <http://dhamma.wz.cz/pravidla1-2.pdf>
- ⁵⁾ **CONINGHAM, Robin A. E.; BARNES, Gina L.** Monks, caves and kings: A reassessment of the nature of early Buddhism in Sri Lanka. *World Archaeology*. Oct95, Vol. 27 Issue 2, p. 222-242. 21p. Dostupné přes databázi <http://web.ebscohost.com.infozdroje.czu.cz/>
- ⁶⁾ *Čtyři vznešené pravdy* [online] Buddhismus, [cit. 17. 4. 2013] Dostupné z: <http://www.buddhismus.cz/ctyri-vznesene-pravdy.html>
- ⁷⁾ **MANGALA, Buddha** *Osmidílná stezka* [online] Buddha Mangala, [cit. 17. 4. 2013] Dostupné z: <http://www.buddha.cz/buddhamangala>
- ⁹⁾ **JORDAN, Michael** *Tajemný svět Asie*, Praha: Knižní klub a Balios, 2000. ISBN: 80-7176-946-0, překlad: Dušan Zbavítel, s. 67.
- ¹⁰⁾ **GJAMCCHO, Tändzin 14. dalajlama** *Úvod do buddhismu*, Praha: Radost, 1990. ISBN: 80-85189-04-6, překlad: Eva Zahradníčková, s. 15.
- ¹¹⁾ **JORDAN, Michael** *Tajemný svět Asie*, Praha: Knižní klub a Balios, 2000. ISBN: 80-7176-946-0, překlad: Dušan Zbavítel
- ¹²⁾ **ŠKRABÁLEK, Michal** *Buddhismus a jeho tajemství, Rovnost všech bytostí* [online] © 1998 - 2013 Michal Škrabálek, datum vydání: 28. 6. 2012, [cit. 26. 4. 2013] dostupné z WWW: <http://michal.skrabalek.cz/nazory/poznejte-tajemstvi-buddhismu>
- ²¹⁾ *Buddhistický klášter v thajské vesnici*, Severní Thajsko- přelom 2006-07, (C) Emanuel Buzek 2008, Převzato z <http://eman.ic.cz/fotky/nan/buddhistickkostel.jpg>

From:

<http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/> - **Hospodářská a kulturní studia (HKS)**

Permanent link:

http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/doku.php?id=buddhismus_-_pravidlaLast update: **06. 06. 2016 10:15**